

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

**KOSTELNÍ PRŮVODCOVSKÉ SLUŽBY V RÁMCI DUCHOVNÍ
PÉČE O TURISTY NA PŘÍKLADU KOSTELA OBĚTOVÁNÍ
PANNY MARIE V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH**

Vedoucí práce: Mgr. Ing. Zdeněk Demel, Th.D.

Autor práce: Marie Němcová

Studijní obor: Náboženská výchova a etika

Forma studia: Prezenční

Ročník: Třetí

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby stejnou elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

2. 4. 2013

.....

Podpis

Poděkování:

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Ing. Zdeňku Demelovi, Th.D. za poskytnutí odborných rad, cenné připomínky, ochotu a vstřícný přístup během zpracování této práce.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Cestovní ruch a jeho význam.....	7
2.1 Formy, druhy a typy cestovního ruchu	8
2.2 Náboženský cestovní ruch.....	9
2.3 Poutní cestovní ruch.....	10
2.3.1 Poutní místa.....	11
2.4 Situace náboženského a poutního cestovního ruchu v České republice	13
3. Duchovní péče o turisty ze strany církve.....	14
3.1 Církevní dokumenty	14
3.2 Pastorece turistů je nový úkol pro církvev	15
3.2.1 Nároky na kvalitu průvodců po sakrálních památkách	16
3.2.2 Možnosti vzdělávání a přípravy průvodců po sakrálních památkách	17
4. Příklady duchovní péče o turisty v cizině.....	18
4.1 Německo - provádění turistů ve Frauenkirche v Norimberku	18
4.2 Francie - informační materiál pro turisty „Jak si prohlížet kostel?“	19
5. Současné projekty pastorece turistů v České republice	19
5.1 Projekt Noc kostelů	19
5.2 Projekt Otevřené brány	20
5.2.1 Záměr projektu	21
5.2.2 Realizace projektu v kostele sv. Františka Xaverského v Uherském Hradišti22	
5.2.3 Hodnocení projektu za Zlínský kraj za rok 2012 a jeho cíle pro rok 2013	23
6. Průvodcovství v kostele Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích.....	24
6.1 Stávající možnosti prohlídky kostela	24
6.2. Návrh na rozšíření kvalitní průvodcovské služby	25

6.2.1 Finanční zabezpečení průvodcovské služby.....	25
6.2.2 Odborné zabezpečení průvodcovské služby.....	26
7. Návrh způsobu průvodcovské činnosti v kostele Obětování Panny Marie	29
7.1 Uvítání turistů.....	29
7.2 Samotná prohlídka kostela	29
7.3 Zakončení prohlídky	35
8. Závěr	36
9. Seznam použitých zdrojů:.....	38
10. Seznam zkratk	41
11. Seznam příloh:	41
12. Přílohy:.....	42
Abstrakt.....	49
Abstrakt v anglickém jazyce.....	49

1. Úvod

Téma své bakalářské práce jsem si vybrala na základě svých praktických zkušeností a přesvědčení, že tato problematika je v současné době velmi aktuální. Často se totiž setkáváme s tím, že právě duchovní péče o turisty je při této činnosti dosti opomíjena, průvodci se v této oblasti zpravidla příliš neorientují a nemají co nabídnout. Náboženský cestovní ruch by měl být vždy všem zájemcům, věřícím i nevěřícím, představován jako důležitá a významná část historie jako celku.

V teoretické části se chci zaměřit na obecnou charakteristiku a význam cestovního ruchu s důrazem na náboženský a poutní cestovní ruch v České republice a na praktických příkladech poukázat také na duchovní péči o turisty v některých zemích.

Ve své práci chci také zdůraznit postoj církve k danému tématu, která přímo vybízí, aby se tyto služby děly přímo za účelem samotné evangelizace. Pastorece turistů je novým úkolem pro církve, která ve svých dokumentech formuluje nároky na průvodce při náboženské turistice.

Zvolené téma je mi blízké i tím, že zde mohu propojit teoretické poznatky se svými osobními zkušenostmi v oblasti náboženského cestovního ruchu. Od roku 2009 jsem zapojena do projektu Otevřené brány, o kterém se podrobně zmiňuji v kapitole 5.2. Cílem tohoto projektu je právě duchovní péče o turisty, přiblížit lidem kulturní bohatství v oblasti historie, která nestojí odděleně od duchovních hodnot a křesťanských ideálů, s důrazem na skutečnost, že Evropa stojí na křesťanských základech.

V další části práce se pokusím na základě poznatků z psychologie, teologie, i z mých praktických zkušeností, nastínit představu o duchovní péči o turisty při průvodcovské službě v kostele Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích.

Cílem mé práce je podat a nastínit ucelený pohled na duchovní péči o turisty, se zaměřením na průvodcovství v kostele Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích.

2. Cestovní ruch a jeho význam

Historie cestovního ruchu je spjata s faktem, že již od nepaměti měli lidé určitý vztah k přemísťování z jednoho místa na druhé, což souviselo s jejich základními životními potřebami. První formy cestovního ruchu byly známy již ve starověkém Římě. Tato migrace měla za úkol obstarávání surovin, výměnný obchod, dobývání a poznávání nových území.

Rozvoj cestování je spjat s počátkem obchodních, objevitelských a kolonizačních cest do zámoří. Ve středověku šlo také o cestovní ruch, který byl spojen s náboženskými poutěmi, lovem, plesy nebo turnaji.

Počátky moderního cestovního ruchu jsou datovány do 17. - 18. století. V tomto období nebylo již cestování chápáno jen jako způsob rozvoje ekonomiky, ale začíná být chápáno jako činnost sama pro sebe a stalo se způsobem uspokojování potřeby lidského poznávání cizích kultur, prožívání nevšedních zážitků apod. První formy tohoto typu cestovního ruchu byly zejména lázeňské pobyty. Větší pohyb obyvatelstva ve smyslu cestování se datuje zhruba od počátku 19. století, kdy se změnila pracovní podmínky a lidé začali disponovat větším množstvím volného času. Ten mohli využít právě k cestování. S organizovaným cestovním ruchem je spojováno jméno Angličana Thomase Cooka, který v roce 1841 založil první cestovní kancelář a pořádal organizované výlety. V Rakousku – Uhersku vznikl v roce 1885 Spolek přátel přírody, v jehož náplni byla realizace cestovního ruchu.

Cestovní ruch, jak jej známe dnes, se začal rozvíjet zhruba od konce čtyřicátých let 20. století, po skončení druhé světové války. Prošel velkým boomem, na němž měly velký podíl jak politické, tak ekonomické změny. Se zvyšující se životní úrovní obyvatelstva se zvyšují i jeho potřeby.

V poslední době neustále roste poptávka po cestovním ruchu, tím nabývá na významu a stává se z něj nepřímo turistický průmysl, protože tvoří široký komplex činností, na kterém se podílí celá řada subjektů. Je rovněž ukazatelem životní úrovně obyvatelstva. Plní v podstatě společenskou funkci, protože se podílí na všestranném

rozvoji osobnosti, umožňuje obnovu duševních a fyzických sil, slouží jako nástroj vzdělávání a kulturní výchovy člověka.

Náboženský cestovní ruch má význam především pro věřící, pro které je tato turistika velkým duchovním obohacením. Nezanedbatelnou funkcí je i ekonomická stránka cestovního ruchu, protože přináší řadu pracovních příležitostí a je samozřejmě také příjmem pro státní rozpočet.¹

Světová organizace cestovního ruchu (UNWTO)² definovala v roce 1991 cestovní ruch jako „Činnost osoby cestující na přechodnou dobu do místa ležícího mimo její běžné prostředí (místo bydliště), a to na dobu kratší než je stanovená, přičemž hlavní účel cesty je jiný než výkon výdělečné činnosti v navštíveném místě.“³ Stanovenou dobou je v mezinárodním cestovním ruchu jeden rok, v domácím cestovním ruchu šest měsíců.

Cestovní ruch je souhrnem vztahů a jevů, který nabývá velkého obsahu a působnosti. Z tohoto důvodu, stejně jako i u ostatních oborů dotýkajících se lidské činnosti, dochází k členění cestovního ruchu na formy, druhy a typy. Vzhledem k velkému rozsahu a neustálému vývoji cestovního ruchu dochází k překrývání jednotlivých kategorií.⁴

2.1 Formy, druhy a typy cestovního ruchu

Formy cestovního ruchu vycházejí ze zaměření cestovního ruchu na uspokojování určitých konkrétních potřeb účastníka cestovního ruchu. Tyto potřeby mívají specifický charakter, jednotlivé formy cestovního ruchu obvykle kladou zvláštní požadavky na

¹Srov. JIRGL, J. *Vývojové trendy cestovního ruchu v zemích EU* [online]. 2008 [cit. 2013-04-02]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce Martin Šauer. S. 6-7. Dostupné z: <http://theses.cz/id/iy5web/>

² United Nations World Tourism Organization.

³ HESKOVÁ, M. a kol. *Cestovní ruch: pro vyšší odborné školy a vysoké školy*. 2., upr. vyd. Praha: Fortuna, 2011, s. 11.

⁴ Srov. JURČÁK, M. *Význam sportovních akcí pro cestovní ruch* [online]. 2010 [cit. 2013-04-03]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce Josef Kunc. S. 24. Dostupné z: <http://theses.cz/id/ibqr38/>

způsob realizace a zabezpečení služeb. Členění na formy cestovního ruchu se stále vyvíjí a mění.

Mezi základní formy cestovního ruchu patří lázeňský cestovní ruch, městský cestovní ruch (kulturně - poznávací), letní rekreace, zimní rekreace a kongresový a veletržní cestovní ruch.⁵

Druhy cestovního ruchu zohledňují převážně jevový průběh cestovního ruchu a způsob jeho realizace v závislosti na geografických, ekonomických a jiných podmínkách, jakož i jeho účinky. Jde o členění na základě vnějších faktorů, například dle původu účastníků (domácí a zahraniční), dle počtu účastníků (individuální, kolektivní), dle věku účastníků (mládežnický, seniorský), dle délky trvání (krátkodobý a dlouhodobý), dle převahy místa pobytu (městský, venkovský, lázeňský), dle ročních období (letní, zimní a mimosezónní), dle způsobu ubytování (hotelový a nehotelový), dle způsobu cestování (organizovaný a neorganizovaný).⁶

Typy cestovního ruchu představují soubor aktivit cestovního ruchu, které mají konkrétní podobu a určitý svébytný charakter. Odvíjí se od motivace účastníků a od druhů cestovního ruchu. Typy cestovního ruchu jsou přímo využitelné při tvorbě produktů cestovního ruchu a přispívají k jeho rozvoji. Rozlišujeme následující typy cestovního ruchu: aktivní, venkovský, incentivní, poznávací, veletržní a kongresový, lázeňský, relaxační a specifický.⁷

2.2 Náboženský cestovní ruch

Náboženský cestovní ruch je specifickým typem cestovního ruchu, při kterém je cílem účastníků návštěva a prohlídka náboženských památek.⁸

⁵ Srov. VYSTOUPIL, J. a kol. : *Atlas cestovního ruchu České republiky*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR , 2006, s. 34

⁶ Srov. MALÁ, V. a kol. *Základy cestovního ruchu*. Praha: VŠE, 2002, s. 48.

⁷ Srov. GALVASOVÁ, I. a kol., *Průmysl cestovního ruchu*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2008, s. 26.

⁸ Srov. PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2002, s. 250.

Centrem zájmu jsou sakrální památky, tj. stavby, které slouží k náboženským účelům. Patří mezi ně kostely, kaple, kříže u cest, Boží muka a další. V současné uspěchané a stresem naplněné době člověk vnitřně touží po chvílích klidu, možnosti zamyšlení v něčem uklidňujícím a krásném. A právě sakrální památky tyto možnosti nabízejí. Samozřejmě na věřící nepůsobí pouze monumentálnost chrámu, půvab kostela či kaple, ale vyhledávají tyto památky i za účelem možnosti vnitřní komunikace s Bohem a ztišení. Obdivují krásu, která byla umělci vytvořena k oslavě Boha.⁹

2.3 Poutní cestovní ruch

Poutní cestovní ruch si klade za cíl návštěvu konkrétního poutního místa a je spojen s úmyslem získání duchovních prožitků a načerpání dalších sil pro běžný život.

Kdo podniká pouť, opouští domov a vydává se na cestu. Slovo „poutník“, německy Pilger, francouzsky pelerin a anglicky pilgrim pochází z latinského slova pelegrinus, které označuje cizince žijícího mimo oblast, kde má občanská práva.

Poutě jsou od 4. století nesmazatelnou součástí evropských dějin. Lidé se vydávali na cesty, aby na posvátných místech chválili Boha, prosili ho o pomoc, děkovali mu a konali pokání za své hříchy. Nejčastěji putovali do Jeruzaléma, do Říma nebo do Santiága de Compostela. Nejdříve převažovali poutníci, kteří se vydávali na cestu jednotlivě, ale od vrcholného středověku jsou již poutě dlouhodobě připravovány, bývají kolektivní a méně riskantní. K rozvoji poutí a poutnictví přispělo i to, že v pozdním středověku dochází k tisku map.

V 19. století došlo k novému rozmachu poutnictví, k čemuž přispěla křesťanská tradice, ale i výstavba železniční sítě, která umožnila podnikat poutě rychle a levně a pro velký počet lidí. Nejčastěji se putovalo do Říma a do Lurd.

Ve 20. století utlumily intenzitu poutí světové války, od šedesátých let lze pozorovat zprvu nasmělý, později živý rozmach poutnictví. Díky automobilové

⁹Srov. WALTER, V. *Historická a současná drobná sakrální architektura na území města Brna: Kapličky, kříže a boží muka*. [online]. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.vilemwalter.cz/dsa>

a letecké dopravě se mohlo stále více lidí vydávat i na vzdálená poutní místa. Přesto na cestách k dalekým poutním místům lze potkat i poutníky, kteří týdny putují pěšky.¹⁰

2.3.1 Poutní místa

„Z víry a úcty rostl vztah lidu k místům důvěrného setkávání s Bohem. Duchovní zážitky pak umocňovaly lásku, která uměla být vynalézavá a obětavá, která často vedla k tvrdému sebezáporu, aby mohla být štedrá. Naše poutní místa jsou velmi rozdílná, některá umělecky bohatá, jiná lidově prostá. Některá se mohla rozvíjet ve všech dobách, jiná zase utrpěla násilí, či dokonce zanikla, aby znovu povstala v lepších časech.“¹¹

Poutní místa jsou svědky křesťanské kultury národa. Jsou to místa, která se zpravidla díky určitému tradovanému zázraku nebo uchovávané relikvii stala cílem poutí. Je to tedy místo výjimečné a významné. Většinou je na poutním místě zbudován kostel nebo kaple a uchovává se zde vzácný obraz, socha nebo ostatky světce.

Dnešní poutník může být na poutním místě osloven zajímavou historií, či nádherou umění. Právě obdarování na poutním místě člověk zakusí, když dovede otevřít své srdce, odevzdat Bohu své starosti a prožít s ním setkání, které změní jeho život, občerství ho a naplní nadějí a pokojem.

2.3.1.1 Nejvýznamnější katolická poutní místa ve světě

Mezi nejvýznamnější katolická poutní místa Evropy patří Řím, Santiágo de Compostela ve španělské Galicii, Lurdy v podhůří francouzských Pyrenejí, Fátima v Portugalsku, Jasná Hora u Čenstochové v Polsku a Mariazell v rakouském Štýrsku. Mimo Evropu se nejčastěji cestuje na poutní místa ve Svaté zemi (Jeruzalém, Betlém a další) a do Guadalupe v Mexiku.

Nejdříve putovali křesťané především do Svaté země na místa, kde Ježíš učil, trpěl, zemřel a vstal z mrtvých. Řím, svaté město, sídlo papeže, místo hrobů apoštolů

¹⁰ Srov. OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 24-26.

¹¹ GRAUBNER, J. Úvodní slovo. In ODEHNAL, F. *Poutní místa Moravy a Slezska*. Praha: Debora, 1995.

Petra a Pavla a nesčetných mučedníků, patřil a patří k nejčastějším cílům poutníků. Třetím nejnavštěvovanějším poutním místem je Santiágo de Compostela, kde je uctíván svatý Jakub Starší, první apoštol, který zemřel mučednickou smrtí.

Podle Světové asociace náboženského cestovního ruchu (WRTA – The World Religious Travel Association) prožívá v současné době náboženský cestovní ruch velký rozvoj.¹²

2.3.1.2 Nejvýznamnější katolická poutní místa v České republice

Na území České republiky má poutní tradice své kořeny již v raném středověku. V Čechách je spojována s úctou k zemským patronům českého knížectví. Historické prameny hovoří o směřování poutníků na Tetín, místo zavraždění a původního hrobu sv. Ludmily. Rozvíjí se kult sv. Václava a s ním spojené poutě do místa jeho zavraždění, Staré Boleslavi, a po přenesení ostatků do Prahy i k jeho hrobu v rotundě sv. Víta.¹³

Další středověká poutní místa jsou spojována s mariánskou úctou. Významným mariánským poutním místem je Svatá Hora u Příbrami. Jako takové nejstarší poutní místo na Moravě jsou doloženy Tuřany. Nejvýznamnějším mariánským poutním místem na Moravě je Svatý Hostýn, jehož pohnuté dějiny jsou poznamenány osudy celé křesťanské Moravy. Dalším důležitým mariánským poutním místem na Moravě je Svatý Kopeček u Olomouce.¹⁴

Moravská poutní tradice se váže i k cyrilometodějské misi, nejvýznamněji k Velehradu. Příchod věrozvěstů na Velkou Moravu, jehož 1150. výročí si letos připomínáme, má celoevropský význam. Dominantou tohoto poutního místa je bazilika Nanebevzetí Panny Marie. Atmosféra celého Velehradu si získává poutníky sama a posiluje je ve víře. Právě zde si uvědomují důležitost předávání víry dalším generacím.

¹² Srov. SCHEJBAL, C. *Typologie cestovního ruchu*. Přerov: Vysoká škola logistiky, 2008. s. 1.

¹³ Srov. DIBELKOVÁ, I. *Poutní místa v Čechách*. Praha: Olympia, 2004, s. 72.

¹⁴ Srov. *Mariánská poutní místa: atlas : Česká republika 1:500 000*. Praha: Topograf, 2007, s. 53.

2.4 Situace náboženského a poutního cestovního ruchu v České republice

Česká republika se z pohledu evropského náboženského a poutního cestovního ruchu stále více otevírá zahraničním návštěvníkům, protože její území odedávna patřilo k duchovně významným oblastem. V poslední době dochází k růstu aktivity jednotlivých regionů pro oživení tohoto typu cestovního ruchu. Děje se tak i budováním poutních stezek. Příkladem může být nově vybudovaná poutní stezka, která spojuje Velehrad a Svatý Hostýn. V tomto roce se zajisté stane díky výročí příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu významnou a poutníky i turisty hojně využívanou.

Fenoménem nejsou jen známá poutní místa Čech a Moravy, ale vysokou návštěvnost turistů zaznamenávají především pražské kostely. K nejnavštěvovanějším sakrálním prostorům patří samozřejmě katedrála sv. Víta, Vojtěcha a Václava, chrám sv. Mikuláše na Malé Straně, kostel Panny Marie Sněžné, kostel Panny Marie Vítězné – Pražského Jezulátka a řada dalších. Církevní památky si turisté vybírají za cíl své cesty čím dál tím častěji. Ročně jsou jich podle odhadů stovky tisíc a přijíždějí nejen z různých koutů Česka, ale i ze zahraničí.

Církev v naší zemi si je vědoma důležitosti motivace k návštěvám poutních míst poutníky z Čech a Moravy, ale i ze zahraničí, a proto tomuto zájmu vychází vstříc s úsilím o větší otevřenost i vůči sekulární veřejnosti. Účast církve na veletrzích a dalších setkáních, které se touto problematikou zabývají, je příležitostí zdůraznit, že církevní památky mají svá pravidla. Je proto žádoucí dbát nejenom na školení průvodců, ale také na to, aby si v tomto směru patřičné informace osvojili i lidé, kteří církevní památky propagují, jako například Městská informační centra. Právě z těchto důvodů se pražský arcibiskup spolu s olomouckým arcibiskupem zúčastňují také zasedání rady Asociace krajů ČR, aby s hejtmany jednali o formách spolupráce na regionální úrovni a o podílu krajů na financování církevních památek.

3. Duchovní péče o turisty ze strany církve

Aby náboženská turistika přinášela turistům více po kulturní a duchovní stránce, vyžaduje péči i ze strany církve. Stručnou zmínku o ní najdeme i v jedné konstituci Druhého vatikánského koncilu a podrobně se této tématice věnuje vatikánská směrnice pro pastorační práci v oblasti turistiky. Velký význam mají i různé kongresy pořádané církví s tématem duchovní péče o turisty.

3.1 Církevní dokumenty

Jednou ze čtyř konstitucí Druhého vatikánského koncilu (1962-1965) je pastorační konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*. V článku 61 se zabývá výchovou k všestranné kulturnosti člověka. Je zde kladen důraz na povinnost každého člověka uchovat si pojem celistvosti lidské osoby, ve které vynikají hodnoty rozumu, vůle, svědomí, bratrství. Tyto hodnoty mají svůj základ v Bohu stvořiteli a v Kristu byly podivuhodně ozdraveny a povýšeny. Tento dokument se dále zabývá i důležitou rolí rodiny ve výchově dětí a v neposlední řadě klade důraz na to, že povinností křesťanů je spolupráce na tom, aby kolektivní kulturní projevy byly proniknuty lidským a křesťanským duchem.

Dokumentem, který se zabývá velmi podrobně duchovní péčí v oblasti turistiky je vatikánská směrnice vydaná 29. 6. 2001 Papežskou radou pro pastorační práci migrantů a cestujících.¹⁵ V jejím úvodu je odkaz na směrnici *Peregrinans in terra* z roku 1969, která poukazuje na turistiku jako na něco, co začíná mít budoucnost s mnoha možnostmi pro rozvoj osobnosti. S dalším vývojem se turistika stala příležitostí k evangelizaci. Pastorační péče v turistice je zaměřena na všechny kategorie osob, které jsou zapojeny do turismu. Tato vatikánská směrnice pro pastorační práci v oblasti turistiky je určena biskupům, kteří v rámci svých diecézí řídí veškerou pastorační činnost. Dále je určena také kněžím, řeholníkům i řeholnicím, ale také přímo apeluje na laiky, kteří jsou

¹⁵ PONTIFICAL COUNCIL FOR THE PASTORAL CARE OF MIGRANTS AND ITINERANT PEOPLES: *Guidelines for the Pastoral Care of Tourism* [online]. Vatican City: 2001 [cit. 2013-04-02]. Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_20010711_pastorale-turismo_en.html

povolání k evangelizaci, aby do turistiky zaváděli lidské a křesťanské hodnoty vyjádřené evangeliem Ježíše Krista.

V první části nazvané „Realita dnešní turistiky“ je kladen důraz na to, že turistika musí vždy chránit důstojnost turisty a „*v oblasti turistiky je křesťan zván, aby znovu zvláštním způsobem zažil vděčnost za dar stvoření, ze kterého vyzařuje krása Stvořitele.*“¹⁶

Ve druhé části s názvem „Pastorační cíle“ je zdůrazněna důležitost starostlivého přijetí turistů při jejich návštěvě kostela. „*Bude dobré si připomenout, že pro mnoho turistů taková návštěva často představuje jedinečnou příležitost zážitku křesťanské víry.*“¹⁷

Obsahem třetí části tohoto dokumentu s názvem „Pastorační struktury“ jsou různé konkrétní pastorační iniciativy vhodné pro místa turistického ruchu, které by mohly být uskutečňovány na diecézní i farní úrovni.

V závěru Vatikánské směrnice je výzva k vzájemné spolupráci, k dialogu všech, kteří se účastní cestovního ruchu. „*Všichni turisté ohromeni krásou, kterou kontemplují ve stvoření, budou chválit Pána a vyprávět o podivuhodných skutcích, které vykonal. A tak přinesou poselství naděje svým bratřím a sestrám v lidství.*“¹⁸

3.2 Pastorece turistů je nový úkol pro církve

Na tuto problematiku byl zaměřen šestý *Světový kongres o pastorační péči o turisty*, který se konal v červenci 2004 v Bangkoku, kterého se zúčastnil biskup Ladislav Hučko, apoštolský exarcha řeckokatolické církve v ČR, který má v rámci ČBK na starosti pastoreci turistů. Fenomén duchovní péče o turisty je poměrně novou záležitostí a na kongresu zaznělo, že je to „nový způsob hlásání evangelia“. Na základě zkušeností z kongresu navrhl Ladislav Hučko některé úkoly pro naši zemi:

- zajistit pro turisty co nejvíce možností zúčastnit se bohoslužby ve vlastním jazyce,

¹⁶ *Tamtéž*, čl. 14.

¹⁷ *Tamtéž*, čl. 21.

¹⁸ *Tamtéž*, čl. 36.

- vybrat vhodné kněze, kteří se jim budou věnovat,
- po celý den umožnit vstup do kostelů, kde je velký cestovní ruch, ovšem ne jako na turistickou atrakci, kde se platí za vstup, ale jako do míst modlitby a ztišení,
- vychovávat křesťanské průvodce,
- zřizovat kaple na letištích a nádražích,
- zpracovat propagační brožurky o významných místech křesťanské historie v naší zemi,
- podporovat výměnné zájezdy mezi farnostmi.

Od roku 1980 se 27. září slaví Světový den cestovního ruchu vyhlášený Světovou organizací cestovního ruchu (UNWTO). V roce 1999 přijala tato organizace Světový etický kodex turistiky. Apoštolský stolec se k Světovému dnu cestovního ruchu připojuje již od jeho prvního vyhlášení a dává mu duchovní význam tím, že papež vydává každoroční poselství k tomuto dni. Tímto způsobem sdílí inspirativní principy kodexu. Místní církve se mají snažit udržovat stávající dialog s veřejnou správou, s orgány podporujícími cestovní ruch tak, aby se spolupráce církve ve vytváření spravedlivějšího a mírumilovnějšího světa v solidaritě vyjadřovala konkrétní činností.¹⁹

3.2.1 Nároky na kvalitu průvodců po sakrálních památkách

Turisté jsou často doprovázeni průvodci, kteří jim pomáhají dosahovat účelu jejich cesty. Velmi často se pro turisty průvodci stávají těmi, kdo nejbezprostředněji utvářejí úspěch či neúspěch jejich dovolené. Ve skutečnosti nikdy dostatečně nedoceníme vliv, který průvodci mají na turisty a v důsledku toho jejich zodpovědnost za to, aby měli adekvátní školení pro vykonávání své profese.

Z toho důvodu by se měli podporovat společnosti a setkání, v nichž křesťané, kteří pracují jako průvodci, mohou aktualizovat svou lidskou a duchovní formaci a podporovat se navzájem v úkolu, který vyžaduje úctu, odhodlání a pozornost k duchovnímu dobru turistů. Měli by mít na paměti, že jejich zvláštní vztah s turisty

¹⁹ Srov. BEŠČECOVÁ, K. *Pastorace turistů je nový úkol pro církev*. [online]. 2004, č. 31 [cit. 2013-04-02]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/clanky/pastorace-turistu-je-novy-ukol-pro-cirkev.html>

vyžaduje, aby o víře svědčili zvláštním způsobem. Když průvodci představují místa, památky nebo události náboženské povahy turistům, měli by to dělat informovaným a kompetentním způsobem s plným vědomím toho, že jsou jistým způsobem skuteční evangelizátoři a přitom vždy užívat rozumnosti a úcty.²⁰

Z nastíněného postoje církve vyplývá, že by se mělo dbát na kvalitní přípravu průvodce, který by měl být věřící, znát dokonale náboženskou problematiku a dokázat se vžít do pocitů turistů. Je žádoucí, aby uměl prakticky využít psychologických poznatků k odhadu, zda ve skupině převažuje počet věřících nad těmi, kdo památku navštíví pouze ze zájmu o umělecká díla. Podle toho by měl k turistům zvolit vhodný přístup, zároveň zachovávat ochranu důstojnosti každého z nich. Pro průvodce by měla být samozřejmostí i přirozená autorita, aby v případě nepřiměřeného chování účastníků prohlídky byl schopen ochránit důstojnost a posvátnost prostoru kostela.

Aby průvodci získali tyto a ještě mnohé jiné kvality, absolvují školení a semináře, ve kterých se vzdělávají po stránce teologické, etické a psychologické a kde si osvojují i tyto přístupy.

3.2.2 Možnosti vzdělávání a přípravy průvodců po sakrálních památkách

S cílem zkvalitnit průvodcovské služby při provázení v kostelech, kaplích a klášterních objektech se pořádají různé semináře, které se tomuto oboru věnují a jsou určeny i neprofesionálním průvodcům. U zájemců je samozřejmostí základní znalost dějin výtvarného umění a křesťanské věrouky a znalost alespoň jednoho cizího jazyka.

Jako příklad uvádím seminář zaměřený na tuto problematiku, kterou pořádalo Biskupství brněnské ve spolupráci s Asociací průvodců ČR a Katedra církevních dějin na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Do přípravy průvodců se rovněž zapojuje Teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, jejíž semináře jsem,

²⁰Srov. *Guidelines for the Pastoral Care of Tourism*, čl. 28.

jako průvodce v projektu Otevřená brána, absolvovala. Mohu konstatovat, že tyto semináře pro moji průvodcovskou činnost byly velkým přínosem.

4. Příklady duchovní péče o turisty v cizině

Jako ukázkou úrovně duchovní péče o turisty jsem si zvolila dva příklady ze zemí Evropské unie, z Německa a z Francie.

4.1 Německo - provádění turistů ve Frauenkirche v Norimberku

Mariánský kostel Frauenkirche je hojně navštěvován a turisté do něho vstupují většinou proto, že si ho chtějí v klidu prohlédnout, hledají umění, chtějí se na okamžik ztišit nebo chvíli rozjímat. Turisty kostelem provází pastorační referentka s dvacetičlenným dobrovolným týmem kostelních průvodců.

„Naši hosté jsou různého původu a přesvědčení a z různých zemí. Myšlenka a podoba práce s turisty vychází ze zkušenosti, že i lidi bez vazby na církve lze oslovit církevními nabídkami. Naše práce s turisty je založena na vyhledávání styčných bodů, které nás spojují. Ve Frauenkirche je to většinou umění. Pro všechny nabídky je v první řadě důležité, aby měly nízkoprahový charakter,“ říká pastorační referentka.

V rámci pastorační péče turistů se ve Frauenkirche nabízejí různé druhy provázení, ke kterým patří standardní provádění, které zajišťují vždy v poledne dobrovolníci, večerní provádění, při němž je průvodkyní kostelem pastorační referentka, které má spíše meditativní charakter a má silnější teologické zaměření. Každou sobotu v poledne se v letních měsících koná úvaha nad vybraným uměleckým dílem, která je hostům přibližuje z hlediska víry. Další nabídku představují prospekty k prohlídce v různých jazycích, které jsou k dispozici při vstupu do kostela.²¹

²¹Srov. POCK, R. Touristenseelsorge und geistliche Kunstführung an der Frauenkirche in Nürnberg, in SCHLEMMER, K. (Hrsg.), *Auf der Suche nach dem Menschen von heute*. St. Ottilien: EOS Verlag, 1999, s. 161-165.

4.2 Francie - informační materiál pro turisty „Jak si prohlížet kostel?“

Ve Francii existuje organizace CASA založená v roce 1967, která sdružuje dobrovolné průvodce. Tito provádějí návštěvníky po různých uměleckých a náboženských místech. Jejich úkolem a cílem je nabízet různé prohlídky, hovořit s návštěvníky, dělit se s nimi o bohatství a krásu staveb a nabízet možnost odkrývat jejich spirituální rozměr.

Jako příklad uvádím univerzální informační materiál pro turisty, který nese název Jak si prohlížet kostel? Tato jednoduchá příručka obsahuje několik částí, ve kterých je podán turistovi prakticky návod k tomu, aby pochopil křesťanskou symboliku a prostor, kde se nachází. Je mu představen kostel, je zde také např. podtrhnut význam zvonu, kropenky a křtitelnice. Podrobně je popsán oltární prostor, jako místo slavení. Velmi důležitá je i poslední část, ve které jsou odpovědi na nejčastěji kladené otázky: Co je křtitelnice?, Proč v kostele svítí červená lampička?, Proč kostely nejsou muzea? Kdy mohu navštívit kostel? apod.

V tomto materiálu najde návštěvník kostela odkazy na webové stránky, na nichž může navštívit kostel a porozumět křesťanskému umění. Jsou tam informace o různých stavebních slozích a mnoho virtuálních prohlídek online. Nabízí také web o víře pro děti i pro dospělé.²²

5. Současné projekty pastorační turistů v České republice

V současné době jsou nejznámější v České republice dva projekty: Noc kostelů a Otevřené brány.

5.1 Projekt Noc kostelů

Pochází z Rakouska a koná se také na Slovensku, v Německu a Nizozemsku.

Projekt Noc kostelů byl u nás poprvé realizován v roce 2009 a pokračuje do současnosti.

Noc kostelů je program otevřených kostelů o jedné noci v daném místě a v jednotném datu pro širokou veřejnost. Obvykle začíná v podvečer, končí o půlnoci,

²²Tento prospekt byl připraven podle knihy: J. PERRIER, *Visiter une Église*, éditions Bayard, 2003, 216s.

mnohdy i později. Na programu bývá komentovaná prohlídka jednotlivých kostelů a kaplí doprovázená hudebním i dramatických vystoupením. Přitažlivé jsou výstupy do věží chrámů a výhledy po krajině. Na úvod se ozývají zvony a v závěru bývá modlitba s požehnáním. Smyslem nocí kostelů je nabídnout duchovní prostory nejen věřícím lidem, ale i všem ostatním, kteří by z ostychu nebo jiných důvodů do kostela nevstoupili. Díky této příležitosti nastává u mnohých proměna vztahu k těmto místům i odvaha otevřít dveře kostela kdykoliv zatouží.

V pravém slova smyslu zde nejde o duchovní péči o turisty ze strany církve, ale protože tento projekt vytváří prostor pro setkání, nabízí se tak možnost i přiblížení se křesťanství. Z toho důvodu ho zde řadím do pastorační práce turistů. Kulturní pozadí programu, například koncerty a zpřístupnění běžně nepřístupných míst a atmosféra noci, dávají příležitost oslovit co nejširší veřejnost. Cílem tohoto programu je vytvořit nízkoprahovou nabídku setkání.²³

5.2 Projekt Otevřené brány

Tento projekt byl realizován poprvé v roce 2008 a s úspěchem pokračuje doposud. Vznikl na základě spolupráce Zlínského kraje, Arcibiskupství olomouckého, městských úřadů a farností regionu, aby brány kostelů byly co nejvíce, to je pokud možno denně, otevřeny a zpřístupněny.

Projekt obsahuje: zajištění průvodcovské služby, to je dostatečný a vhodný výběr uchazečů o tuto službu, vzdělávání průvodců, vydání publikace Otevřené brány, zabezpečení otevřených kostelů během celého týdne, odborné poradenství v oblasti problematiky jednání s lidmi a finanční zajištění projektu.

Do vzdělávání průvodců se v rámci tohoto projektu zapojili publikačními a vzdělávacími aktivitami i odborníci z Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého. Při všech seminářích je kladen důraz na duchovní péči o turisty. Odbornému proškolení průvodcovských týmů v dějinách křesťanského umění a církve se například

²³ Noc kostelů [online]. [cit. 2013-04-02]. Dostupné na: <http://www.nockostelu.cz/index.php?pg=>

věnuje erudovaný odborník v tomto oboru prof. Miloslav Pojzl. Ten je také spoluautorem publikace Otevřené brány, která kromě historie vybraných památek a obrazového doprovodu obsahuje také stručný přehled počátků a vývoje křesťanské sakrální architektury, základní přiblížení interiéru kostela nebo výklad liturgie. Odborné poradenství v oblasti psychologie a problematiky jednání s lidmi poskytuje průvodcům docent Petr Tavel z katedry křesťanské výchovy.

Projekt Otevřené brány je v České republice zcela ojedinělý a umožňuje otevřít kostely nejen o víkendech, ale i během týdne. Průvodci v podstatě vykonávají i dohled nad zabezpečením památky proti krádežím či poškozením.

Na finančním zajištění projektu se podílejí Zlínský kraj a města, která poskytují dotace na účet farností, které pak provádějí finanční vyrovnání s průvodci. Farnosti navíc zajišťují administrativní činnost spojenou s tímto projektem. Pro turisty je tato služba samozřejmě poskytována zdarma. Turisté jsou s režimem prohlídek seznamování dostupnými vývěskami, nebo v informačních střediscích, popř. na webových stránkách farnosti. Projekt je každoročně zahájen 1. května a končí 30. září.

5.2.1 Záměr projektu

Záměrem tohoto projektu je zpřístupnění bohatého fondu církevních památek, zejména umělecky a historicky cenných kostelů s využitím školených průvodců, kteří turistům poskytnou odborný výklad a seznámí je s historií místa i se sakrálním prostorem. Arcibiskupství olomoucké doporučuje, aby k průvodcovství dostali příležitost především věřící lidé, neboť oni mohou kromě historické a umělecké hodnoty kostelů nabídnout lidem daleko víc, mohou podkrýt příběhy, o kterých umělecká díla vyprávějí, přiblížit tradice a křesťanské kořeny naší kultury.

Cílem není udělat ze sakrálních památek turistické atrakce, vždyť je ctíme především jako posvátný prostor určený pro duchovní život. Zároveň by se měl v kostele každý člověk cítit přijímán, protože je to místo setkání člověka s Bohem, který nikomu nestraní.

Díky pozitivním ohlasům se postupně každoročně zapojují do tohoto projektu i další farnosti a v roce 2012 byl jejich celkový počet dvacet.²⁴

5.2.2 Realizace projektu v kostele sv. Františka Xaverského v Uherském Hradišti

Farnost Uherské Hradiště se mezi prvními zapojila do realizace projektu Otevřené brány zpřístupněním farního chrámu sv. Františka Xaverského. Pro zajištění průvodcovské služby je vytvořen tým z řad věřících studentů a důchodců v celkovém počtu osm. Předpokladem pro tuto službu turistům je nejenom znalost této sakrální památky, ale také aktivní znalost alespoň jednoho cizího jazyka. Povinností každého z nich je absolvovat jednou za dva roky vzdělávací seminář, který se koná v měsících dubnu a květnu ve Zlíně. Obsahem tohoto semináře jsou přednášky psychologa, historika a policisty.

S průvodcovstvím v kostele sv. Františka Xaverského mám osobní zkušenosti a mohu potvrdit, že záměr tohoto projektu se v Uherském Hradišti zcela naplňuje. Než jsem provedla první skupinu, prošla jsem jednotlivé části chrámu a připravila jsem si průvodcovský výklad zaměřený na duchovní péči.

Při provádění kostelem jsem se setkala s různými typy turistů věřících i nevěřících, a to jak z České republiky, tak i ze zahraničí. Zájem turistů kladl velké nároky na mé znalosti v oboru, pohotovost reagovat na jejich dotazy a na schopnost zaujmout je svým vnitřním přesvědčením. Nikdy jsem se nesečkala s žádným zneuctěním tohoto posvátného prostoru. Z reakcí návštěvníků mohu vytušit, že tato služba byla pro ně přínosem jak po stránce duchovní, tak i humánní.

²⁴ Srov. MAZOCHOVÁ, V. *Olomoucká teologická fakulta pomáhá otevírat brány kostelů*, Univerzita Palackého v Olomouci, [online]. 2012 [cit. 2013-04-02]. Dostupné z: <http://www.upol.cz/aktualita/clanek/olomoucka-teologicka-fakulta-pomaha-otevirat-brany-kostelu/>

5.2.3 Hodnocení projektu za Zlínský kraj za rok 2012 a jeho cíle pro rok 2013

Každoročně po skončení Otevřených bran se v sídle Zlínského kraje provádí hodnocení průběhu a výsledkem diskuze jsou pak různé návrhy na zlepšení především informovanosti o tomto projektu. Při poslední diskuzi zaznívaly především požadavky na zlepšení propagace tohoto projektu na webových stránkách farností Zlínského kraje a v neposlední řadě i Olomouckého arcibiskupství. Mons. Jan Graubner hodnotil realizaci tohoto projektu jako příležitost pro další lidi k návštěvě posvátných míst, setkání s kulturou vyrostlou z křesťanské víry, ale také možnost zakusit dotek Boží blízkosti, či osobní setkání s Bohem a najít novou duchovní posilu a další důvody k naději.²⁵

V roce 2012 navštívilo památky v rámci projektu Otevřené brány 80 859 turistů. Při poskytování této služby se praktikuje ve třech farnostech plný režim, tj. denně mimo pondělí (jedním z nich je i kostel sv. Františka Xaverského v Uherském Hradišti), v ostatních farnostech se realizuje režim smíšený (v květnu a v září víkendový, červen až srpen plný režim) nebo pouze víkendový. Nejvyšší návštěvnost vykazoval kostel v Luhačovicích, což je dáno především vysokým počtem lázeňských hostů.

Cílem je pokračovat a získat další farnosti pro zapojení do tohoto projektu. Ze zhodnocení za rok 2012 vyplývá také, že brožury pro propagaci jednotlivých kostelů v cizích jazycích by měly být dotištěny. Poptávka je především po jazyce anglickém, polském, italském a německém. Za úvahu stojí proškolit ještě více průvodců, než jich bylo v roce 2012, protože pro plný režim je jich stále nedostatek.²⁶ Ke zkvalitnění průvodcovské služby by napomohla i kniha návštěv, ve které by návštěvníci vyjadřovali své názory, popřípadě další požadavky.

²⁵Srov. GRAUBNER, J. Úvodní slovo. In POJSL, M. a kol., *Otevřené brány, Zpřístupnění významných sakrálních památek ve Zlínském kraji*, Zlínský kraj, 2010.

²⁶Srov. MACURA, P. *Projekt Otevřené brány: zpřístupnění významných sakrálních památek ve Zlínském kraji v roce 2011*. odbor kultury a památkové péče. 2011, nepublikováno.

6. Průvodcovství v kostele Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích

Těžiště své práce spatřuji v návrhu duchovního provázení turistů v kostele Obětování Panny Marie. Je to dominikánský klášterní kostel. Nachází se na Piaristickém náměstí v Českých Budějovicích, je filiálním kostelem děkanské katedrály svatého Mikuláše, jejímž správcem je sídelní kanovník Katedrální kapituly P. Dr. Zdeněk Mareš, Th.D. Protože katedrála je nyní uzavřena z důvodu oprav a přestavby, její funkce se přenesla na kostel Obětování Panny Marie. Kostel je tak zpřístupněn farníkům i turistům přes celý den. Každý má možnost vstoupit k osobnímu setkání s Bohem, ztišení se nebo za účelem prohlédnutí sakrální architektury.

6.1 Stávající možnosti prohlídky kostela

Ve školním roce je kostel v rámci prohlídek hojně navštěvován dětmi ze základních a středních škol. Tyto prohlídky jsou často tematicky zaměřeny na tři oblasti Vánoce, Velikonoce a kostel jako liturgický prostor. Jsou iniciovány Diecézním katechetickým střediskem, Diecézním centrem pro mládež a zaměstnanci Děkanství u sv. Mikuláše. Jsou zde časté také návštěvy dětí z mateřských škol, kterým se věnují Školské sestry sv. Josefa a sestry z Kongregace sester Nejsvětější Svátosti.

Pro turisty je prohlídka kostela s průvodcem možná pouze výjimečně po domluvě s Ing. Míchalem, který poskytuje turistům odborný výklad zaměřený na historii a umělecká díla.

V době turistické sezóny od dubna do září je kostel otevřen návštěvníkům od 9.00 do 17.00 hodin. Za poplatek deset korun si turista může kostel samostatně prohlédnout. K dispozici je také stručný průvodce s názvem Dominikánský klášter v Českých Budějovicích, který zpracoval a vydal Petr Pavelec. Lze jej zakoupit u vchodu do kostela. Pokud však do kostela zavítá turista, který není členem turistické skupiny s vlastním průvodcem, přichází o možnost být v kostele přivítán, přijat místními a o výklad samotný rovněž, a to je podle mne dluh vůči těmto návštěvníkům. Proto se v další části věnuji právě nástinu, jak by se duchovní péče o turisty měla rozšiřovat.

6.2. Návrh na rozšíření kvalitní průvodcovské služby

Je třeba si uvědomit, že kostel je vzácný objekt z hlediska uměleckého, historického i duchovního. Umělecká díla byla umělci tvořena za účelem oslavy Boha. Mají tedy povznášet duše věřících k Bohu, napomáhat modlitbě, chválám, úžasu z Boží nádhery a velikosti. Proto má svůj smysl, aby kostel lépe poznali i farníci. Neboť budou-li „svůj“ kostel znát, budou se v něm cítit více „jako doma.“

Za každou sochou, za každým obrazem je skryt příběh vztahu člověka, jeho srdce, ke Stvořiteli. Například znalost duchovního výkladu některých nástěnných maleb může věřícímu pomoci v meditaci. Taktéž znalost historického vzniku jiného uměleckého díla může věřícího povzbudit v jeho vztahu s Bohem. Může být povzbuzen například pílí a vytrvalostí, štědrostí či pokorou daného umělce. A to není málo.

Naše kostely jsou plné hrdinů, které je víc než dobré následovat. Bůh je zde na zemi pro každého a právě kostely jsou místa nejčastějšího setkávání s Bohem. Jsou jaksi promodlené a posvěcené, jsou to místa vhodná pro evangelizaci. Proto by neměly být zavřeny, ale otevřeny všem. Jsem si vědoma toho, že není reálně možné nechat všechny dveře kostelů dokořán, a však za určitých pravidel se dá postupně alespoň minimum této ideje dosáhnout.

Mým cílem je tedy představit návrh určitého způsobu rozšíření duchovní péče o turisty v kostele Obětování Panny Marie. Jeho potenciál využití zařazuji právě do turistické sezóny v době od dubna do konce září.

6.2.1 Finanční zabezpečení průvodcovské služby

Při stávající situaci, má turista možnost samostatně si kostel prohlédnout za poplatek 10 Kč. Při možnosti prohlídky s průvodcem by se tato částka mohla pohybovat mezi 20 - 30 Kč. Řešení této stránky také spatřuji ve spolufinancování Jihočeského kraje a Města České Budějovice, které by se mohly na mzdách průvodců podílet. Zde vycházím ze zkušenosti s projektem Otevřená brána, který bez problémů takto funguje ve Zlínském kraji již několik let a prohlídky kostelů jsou pak pro turisty bezplatné.

V zájmu orgánů veřejné správy by mělo být přitáhnout do města více turistů i s nabídkou těchto služeb. Za úvahu by stálo otevřít jednání všech stran, kterých se tato otázka týká.

6.2.2 Odborné zabezpečení průvodcovské služby

Nejvíce zájemců o průvodcovskou službu je z řad studentů středních a vysokých škol, kteří na tuto službu ale nejsou dostatečně připraveni, a proto se musejí v těchto oblastech vzdělávat, aby byli schopni tuto činnost vykonávat kvalitně v plné šíři.

Vycházím tak opět ze zkušeností z projektu Otevřené brány, který dokazuje to, že samotná farnost není schopna jak po organizační, tak i po finanční stránce, toto vzdělávání pro případné zájemce zajistit. V tomto projektu se přípravy na průvodcovskou činnost ujal Zlínský kraj. Zajistil pro přípravu farnostmi doporučených zájemců o tuto činnost z řad věřících, vysoce erudované odborníky z vysokých škol.

Zajištění vzdělávání těchto průvodců v Českých Budějovicích vidím v zapojení a spolupráci Biskupství českobudějovického, Jihočeského kraje a města České Budějovice. Stálo by za zvážení, aby toto vzdělávání pojaly do svého programu některé katedry teologické fakulty Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích.

Po absolvování této přípravy by měl mít průvodce osvojeny základní vědomosti a dovednosti z následujících oblastí:

- komunikační dovednosti průvodce v přístupu k návštěvníkům,
- historie kostela, historické pozadí uměleckých děl a liturgický prostor,
- kreativní tvorba průvodcovské činnosti v kostele Obětování Panny Marie.

6.2.2.1 Komunikační dovednosti průvodce v přístupu k návštěvníkům

V této oblasti se jedná o osvojení patřičných vědomostí i dovedností z rétoriky a psychologie.

Rétorika byla uznávána již od starověku jako jedno z nejdůležitějších umění. Schopnost být dobrým řečníkem je i v dnešní době velmi důležitá pro lidi, kteří se prezentují před širším publikem. Mezi ně patří i průvodce. Průvodce by si měl osvojit schopnost koncentrace, vědomé práce s dechem, hlasem a artikulací, zvládnutí stresu, trémy a improvizace. Nezbytné je seznámení s nonverbální komunikací, aby se průvodce vyvaroval některých nevhodných způsobů chování jako je např. postavení zády k účastníkům nebo přehnaná gestikulace a zaměřil se na optimistický a přátelský výraz tváře i celkovou upravenost. Důležitou součástí sdělení je, kromě toho, co říká, i to, jaká volí slova, tón hlasu i gesta, to pak odráží celou průvodcovu osobnost.²⁷

Úkolem psychologie je, aby se průvodce stal sebevědomou osobností se zdravými a přiměřenými reakcemi. Jde tedy o to, aby si osvojil adekvátní způsoby, jak zvládat řadu situací, jako je: usměrňování lidí, kteří se chovají neadekvátně, ochrana posvátného prostoru a zároveň zachování úcty k osobě návštěvníka, získání sympatií, přízně i pozornosti turistů, vyhýbání se zbytečným konfliktům, pohotové rozhodování a řešení různých i nepředvídatelných situací.

Průvodcovskou činnost je třeba přizpůsobit velikosti a složení skupiny turistů. Průvodce podle toho volí přiměřený obsah, metody výkladu i tempo prohlídky.

Průvodce si má být vědom toho, že člověk je tvor narrativní a že u svých posluchačů má věnovat pozornost podmínkám vnímání. Turistům nikdy nemůže sdělit všechno, a proto je důležité mluvit o tom nejzajímavějším.

6.2.2.2 Historie kostela, historické pozadí uměleckých děl a liturgický prostor

Znalost historie kostela a významu liturgického prostoru je jednou ze základních podmínek pro průvodcovskou činnost v kostele. Kromě toho by se měl průvodce umět orientovat v historickém pozadí uměleckých děl, která jsou v kostele umístěna. Důležitá je také znalost životopisů svatých, jejichž sochy nebo vyobrazení se v kostele nacházejí. Výhodu mají ti průvodci z řad farníků, kteří mají ke svému kostelu vřelý vztah.

²⁷Srov. ACZ Vzdělávací centrum [online]. 2007 [cit. 2013-04-03]. Dostupné z: <http://www.aczprace.cz/>

6.2.2.3 Kreativní tvorba průvodcovské činnosti v kostele Obětování Panny Marie

V této oblasti přípravy průvodců je cílem tvorba samotného výkladu. Průvodce je přímo vybídnut k zužitkování čerstvě nabytých vědomostí i dovedností z předchozích dvou příprav a k využití své vlastní kreativity. Tím se dosáhne výsledku originality každého zpracování výkladu, neboť se bez pochyb bude lišit jak v zaměření, tak i ve způsobech pojetí a realizace. Výsledkem bude, že si každý z průvodců odnese vlastní „kreativní výrobek,“ kterým pak bude sloužit druhým.

Někdo se může zabývat životopisy svatých, proto zvolí sobě blízké téma a zpracuje hagiografický okruh, může být mariánským ctitelem, vypracuje mariánský okruh nebo je fascinován Kristem a zvolí tedy kristologický okruh. Nebo je uchvácen celým liturgickým prostorem a vezme od každého něco. Společným prvkem všech výkladů samozřejmě bude zaměření se na duchovní péči o turisty.

Průvodce tak bude rozvíjet ve vědomí turistů pozitivní vztah ke kostelu jako kulturnímu dědictví, které zachovává hodnoty, které naši předkové považovali pro svůj život za důležité. Ztvárnili je umělecky a zanechali nám je pro inspiraci, pro naše hledání smyslu života a jeho opravdových hodnot. Jejich život byl spjat s chrámem. Místní obyvatelé se o chrám starali, udržovali ho a často chrámu darovali část jeho vybavení nebo umělecké dílo. Lidé chtěli dávat Bohu to nejlepší, co vytvořili. Proto nacházíme v chrámech umělecká díla významných malířů, sochařů, můžeme slyšet duchovní hudbu významných hudebních skladatelů.

Duchovní péče dále spočívá v seznámení turistů se symbolikou kostela, a to jak celku, tak s jeho jednotlivými částmi, které ukazují na církev jako na shromáždění věřících, mezi nimiž je přítomen Bůh. Toto shromáždění se k Bohu obrací, naslouchá mu, připomíná si jeho mocné činy, kterými Bůh zachraňoval jednotlivce i celý národ a lidstvo v dějinách, prosí ho o pomoc v řešení životních situací a zároveň se kolem něj shromažďuje a vytváří společenství. To vše s cílem dovršit svůj život věčným životem v radosti a lásce u Boha v nebi.²⁸

²⁸Srov. ZIMMERMANOVÁ, M., *Chrám, II. stupeň*. In CD-ROM Vstupy do škol, Katechetické centrum, Biskupství Hradec Králové, 2008.

7. Návrh způsobu průvodcovské činnosti v kostele Obětování Panny Marie

Uvádím tedy jen jeden z mnoha způsobů, jak může toto kreativní dílo vypadat. Při zpracovávání takového návrhu je základem znát adresáta. Z výchozí situace je zřejmé, že nejpřínosnějším zaměřením pro tento kostel je zaměření na dospělé, neboť dětem a mládeži je již péče věnována při náboženské výchově. Zároveň je nutné brát na vědomí, že skupina je jen zřídka jednotvárná, většinou je složena jak z dospělých, tak i dětí, jak z praktikujících věřících, tak i z lidí stojících mimo církve. Průvodce by měl být zaměřen na to, aby věřící byli povzbuzeni ve víře a nevěřící měli možnost setkat se s křesťanskou vírou ve svobodě.

7.1 Uvítání turistů

Uvítání v chrámu Páně je pokládáno za velmi důležité. „*S láskou přijímejte i ty, kdo přicházejí odjinud – tak někteří, aniž to tušili, měli za hosty anděly.*“ (Žd 13,2) Tato slova naznačují, co je v pastorační péči o turisty klíčové. Vítat turisty a doprovázet je v jejich hledání krásy a odpočinku by mělo být motivováno přesvědčením, že člověk je první a základní cesta církve. Cesta, kterou ukázal sám Kristus, cesta, která vede do nitra skrze tajemství vtělení a vykoupení.²⁹

Dát turistům najevo, že jsou zde vítáni. Někdy je vhodné pro vytvoření atmosféry přijetí položit několik otázek, např. zda se jim v Českých Budějovicích líbí, jaké mají ještě další plány, co je cílem jejich cesty apod. Jednoduchými otázkami průvodce dovolí turistům vstoupit do dialogu a tím u nich vzbudí sympatie i větší pozornost. Je dobré s nimi také předem dohodnout, kolik mají času, jak dlouhou prohlídku si přejí. Důležité je, aby průvodce s turisty jednal takovým způsobem, aby se v kostele cítili dobře. Přijati takoví, jací jsou.

7.2 Samotná prohlídka kostela

Nacházíme se v kostele bývalého dominikánského kláštera. Je nejstarší a nejcennější umělecko- historickou památkou města Českých Budějovic. Byl založen současně

²⁹Srov. *Guidelines for the Pastoral Care of Tourism*, čl. 19.

s městem v roce 1265 a budován po dobu několika desetiletí. Jednalo se tehdy o velmi významnou událost, neboť klášterní areál byl budován současně s královským městem z iniciativy českého krále Přemysla Otakara II. V interiéru kostela jsou dochovány zbytky malířské výzdoby ze 14. a 15. století. Roku 1784 Josef II. dominikánský klášter zrušil a klášterní budovy byly předány piaristům. Ti opustili klášterní areál v roce 1871 a na jejich místo přišli redemptoristé, kteří však museli v roce 1949 odejít v důsledku komunistické perzekuce. V následujících letech nebyl klášter příliš využíván a teprve se změnou společenských poměrů v roce 1989 se do klášterního areálu opět vrátil rušnější život.³⁰

Tento kostel je kulturním i duchovním dědictvím našich předků. Je to odkaz předávání víry, způsobu vidění člověka, světa i Boha. Celý kostel, stavební sloh i výzdoba kostela, vyjadřuje způsob prožívání křesťanské víry. Tento chrám byl vystavěn v gotickém stylu, právem tedy ohromuje smělostí záměru, vypadá, jako by se vznášel, jako by překračoval vlastní meze a vzpínal se mimo dosah hmotného světa. Toto dílo jakoby vybízelo k hledání smyslu života. Neboť zdá se, že tento kostel hlásá: Život má smysl, má cíl. Moudrost starých myslitelů nabádá náš rozum k tomu, aby se snažil rozlišovat, aby hledal hodnoty všech věcí. Tyto hodnoty se poznají podle toho, co je jejich fínis, tedy konec, potažmo cíl. Jakou hodnotu by měl život, kdyby smrt byla konečnou fází existence?

Je zde umělecky ztvárněno mnoho světců. Některé z nich je zvykem zobrazovat s atributem jejich umučení, tedy způsobu jejich smrti. Z určitého úhlu pohledu takovéto zobrazování vypadá jako morbidní záležitost, to ale jen v případě, považujeme-li smrt za konec všeho, celého našeho života. Od Ježíšovy smrti v dějinách lidstva se mění pohled na smrt. On je totiž ten, který první vstal z mrtvých. Smrt tedy není konec života, ale začátek života věčného. Svatí zde poukazují právě na tuto skutečnost. Náš život je skryt v Bohu, který je věčný a tedy nemá konce. Někteří z těchto umučených svatých jsou vyobrazeni na pilířích vzadu v kostele.

³⁰Srov. PAVELEC, P. *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*. České Budějovice: Petr Pavelec, 2008, s. 3,5.

Na jednom z nich vidíme svatou Kateřinu Alexandrijskou, která pocházela z Egypta. Byla vznešená rodem a převahou ducha porazila i císaře, který proti ní postavil své učence. Svým svědectvím víry přivedla k víře v Boha spoustu vznešených a vzdělaných lidí, často i své odpůrce. Císař proto nařídil, aby byla připravena čtyři kola s hřeby k pozvolnému drcení Kateřinina těla až do jejího skonu. Po spuštění mučícího stroje povolily provazy připoutané mučednice a kola se rozpadla. Císař pak nařídil dívce setnout hlavu.³¹

Nachází se zde rovněž svatá Barbora, svatá Apolena a svatá Anežka Římská, které také pro svou víru zemřely mučednickou smrtí. Tyto svaté nás tedy vybízejí, abychom žili svůj život s vědomím onoho nádherného cíle, s vědomím, že život má svůj cíl v Bohu. Dalo by se říct, že vypovídají totéž, co je napsáno v evangeliu podle Matouše. „*Neboť kdo by chtěl zachránit svůj život, ten o něj přijde; kdo však ztratí svůj život pro mne, nalezne jej.*“ Mt 16, 25

Ze zadní části kostela projdeme středem k presbytáři a spatříme téměř uprostřed lodi nádhernou rokokovou kazatelnu. Je oslavou kazatelského řádu dominikánů, kteří zde byli prvních pět století od založení kláštera. Na klobouku kazatelny je sousoší znázorňující extasi svatého Dominika, kdy se mu zjevili apoštolové svatí Petr a Pavel. Svatý Petr mu podává pastýřskou hůl a svatý Pavel evangelium. Posílají hlásat učení Kristovo, tedy právě to, že život má smysl, že smrtí nekončí, svatého Dominika skrze jeho duchovní syny do celého světa. Ten představují čtyři alegorické postavy, zástupkyně světadílů. Toto dílo pochází z 18. století, kdy znali pouze čtyři světadíly. První postava s císařskou korunou a žezlem je Evropa. Postava s turbanem je Asie. S péřovou čelenkou, to je Amerika. S pokrývkou hlavy ze sloní lebky Afrika. Pes s fakulí je dominikánský znak. Pochází z jedné tradované legendy, kdy se Dominikově matce v době před tím, než se měl narodit, zdál sen, že porodí pochodeň, která zapálí celý svět. Ne ničivou silou, ale silou dobra. To je výklad fakule. Někteří by se však mohli divit tomu, že při ztvárnění takové scény je zde přítomen i pes. Název dominikáni se někdy odvozoval z latinského Domini canis, což znamená Pánovi psi. Zřejmě si tím dominikány v dřívější době dobírali a svatý Dominik, jelikož měl smysl pro humor, dal

³¹ Srov. SCHAUBER, V., SCHINDLER, H. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 607.

psa do znaku. Co je pro nás tedy poselstvím tohoto díla. Jdi a hlásej! Hlásej Boží slovo, radost, pokoj, dobro do celého světa! Kazatelna je dále vyzdobena krásnými výjevy ze života svatého Dominika i jeho spolubratří, V místě pod kloboukem kazatelny se nachází stříbrný plastický obraz, na kterém Panna Maria podává svatému Dominikovi růženec, neboť se mu jednoho dne zjevila a naučila ho této modlitbě. Dominikáni se pak stali těmi, kteří modlitbu růžence rozšířili do celého světa. Poselstvím tohoto ztvárnění je výzva k modlitbě.³²

Často si klademe otázku: Jak svůj život naplnit, jak jej co nejlépe prožít, zužitkovat, jak naložit se svými talenty, schopnostmi? Stejnou otázku si v životě kladl i svatý Kryštof. V kostele je vyobrazený na naprosto nepřehlédnutelném místě. Byl to člověk velké postavy s ohromnou silou. Legenda o něm vypráví, že vědom si své síly, chtěl ji dát do služby jen tomu nejmocnějšímu pánu. Šel tedy sloužit králi. Brzy však zjistil, že existuje někdo, koho se bojí i král a že je to ďábel. Vydal se ho tedy hledat a našel jej v čele strašlivého vojska. Však jen co se k němu připojil, poznal, že ďábel prchá před znamením kříže. Když se dopátral, že na kříži je Ježíš Kristus, Bůh, zrodila se v něm velká touha sloužit Bohu. Nevěděl však jak. Jeden poustevník mu poradil, aby v duchu evangelia: „Amen, pravím vám, cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili" (Mt 25,40), sloužil Kristu tím, že bude sloužit lidem. Tak se stalo, že se usadil u jedné dravé řeky a přenášel lidi na druhou stranu. Jednou v noci, když přenášel přes řeku malinké dítě, cítil, že každým krokem ve vodě začalo čím dál tím víc těžknout, jen s maximálním vypětím sil dosáhl druhého břehu. Když pak k chlapci pronesl: „Připadalo mi, jako bych nesl na ramenou celý svět.“ Chlapec mu odpověděl: „Nesl jsi mnohem víc, neboť jsi nesl tvůrce světa. Jsem Kristus, král, jehož hledáš. Zaraz svou hůl do země a na druhý den bude plná květů a plodů.“ Proto tuto hůl často najdeme na Kryštofových obrazech a vidíme ji i v našem chrámu. Mohutného obra Ježíš pokřtil a dal mu jméno Christoforus, to znamená „ten, kdo nese Krista.“³³ Také křesťané se snaží být christofory, tedy nositeli Krista. Před obrazem svatého Kryštofa se můžeme zamyslet, jak budeme následovat jeho příklad lásky k Bohu a lidem a můžeme poprosit, aby nás ochraňoval na všech našich životních cestách.

³² Tento výklad mi poskytl kustod Ing. Jiří Míchal při prohlídce kostela Obětování Panny Marie.

³³ Srov. SCHAUBER, SCHINDLER, *Rok se svatými*, s. 377.

Při pohledu na vedlejší zeď spatříme nástěnnou malbu svatého Jiří s drakem. Svatý Jiří byl vojákem na území Palestiny. Podle legendárních životopisů mohl dosáhnout hodnosti plukovníka v Diokleciánově vojsku. Císař Dioklecián byl však krutým pronásledovatelem křesťanů, a tak by se svatý Jiří podílel na jejich pronásledování. Svatý Jiří volil mezi pozemskou slávou, postupem v kariéře a přiznáním se ke Kristu s následnou smrtí. Drak je symbolem jeho zápasu s pokušením. Často je takto zobrazován, neboť byl znám jako člověk oplývající ctnostmi, které lze získat jen bojem se sebou samým. Nakonec rozdal své jmění chudým, a vystoupil jako neohrožený vyznavač Kristův na obranu křesťanů. Jazykem bojoval proti pohanství a ďábelskému napadání církve, ve kterém lze také spatřit symbol onoho draka.³⁴ Svatý Jiří nás povzbuzuje k vytrvalosti v každém boji, který vede k získání ctností.

Hned vedle obrazu sv. Jiří je malebně zachycena událost Zvěstování. Je to okamžik, kdy k Panně Marii přišel anděl poslaný od Boha a oznámil jí, že nalezla u Boha milost, že v ní má zalíbení, že počne a porodí syna a dá mu jméno Ježíš. Ten bude navěky kralovat a jeho království nebude konce. Maria mu odpověděla: „Jak se to může stát, vždyť nežiji s mužem?“ Anděl jí odpověděl: „Sestoupí na tebe Duch svatý a moc Nejvyššího tě zastíní; proto i tvé dítě bude svaté a bude nazváno Syn Boží.“ Maria řekla: „Hle, jsem služebnice Páně; staň se mi podle tvého slova.“ Anděl pak od ní odešel. (Srov. L 1,26-38)

Zde je nádherně vidět, že Bůh má plán s každým člověkem a má pro něj na zemi určitý úkol. Pro Pannu Marii to znamenalo přivést na svět Spasitele. Maria tento Boží plán přijala. Je nám vzorem v tom, abychom na Boží vůli odpověděli kladně. Na obraze Zvěstování je netradičně zobrazen Bůh Otec, který na Pannu Marii sesílá symbolické šípy, uprostřed nichž je vidět kříž s korpusem Krista.³⁵ Jedná se o jakési předjímání utrpení, které jako matka pocítí ve chvíli, kdy jejího syna přibijí na kříž. Téma obrazu nás vybízí k bezmeznému odevzdání se Bohu, neboť jen on umí utrpení proměnit v radost.

³⁴ Srov. Tamtéž, s. 174.

³⁵ Tento výklad mi poskytl doc. PaedDr. Radko Chodura, CSc. při prohlídce kostela Obětování Panny Marie.

V presbytáři, přímo nad svatostánkem, se nachází obraz Panny Marie Budějovické, nebo se užívá také název Panny Marie klasové nebo Panny Marie s klasy. V kostele Obětování Panny Marie je nejvýznamnějším a nejvíce uctívaným dílem, neboť svou historií svědčí o Panně Marii, jako mocné přímluvkyni.

Na obraze je Panna Maria znázorněna netradičním způsobem bez Ježíška, jako mladá dívka. Historie jejího vystavení pochází z doby začátku 15. století, kdy si tento obraz přivezl z Itálie kupec Václav Institoris. Dlouhou dobu pobýval v jeho soukromé kapli. Po čase ho daroval dominikánům, aby ho dali do kostela. Dominikáni po kladné odpovědi arcibiskupství na žádost o vystavení obrazu k veřejné účtě umístili tento obraz na předposledním severozápadním pilíři.

Panna Maria je na obraze oblečená do šatů posetých klasy. Řada středověkých autorů totiž přirovnává Pannu Marii k úrodnému poli porostlému obilím. Toto vyjádření odkazuje na její budoucí poslání, že počne a porodí Krista. Motiv má však i historické odůvodnění. Kateřina, manželka vévody Giovanni Galeaza Viscontiho, prosila Pannu Marii, aby se jí narodil syn. Později jako výraz díků za narození syna věnovala mariánské soše v Miláně své svatební šaty poseté klasy.

Panna Maria Budějovická je uctívána, jako ochránkyně města. V době husitských válek hrozil vpád husitů do města a jeho vyplenění. České Budějovice však věrně prosili Pannu Marii o přímluvu. Obraceli se k ní s prosbami o záchranu města a jak je známo, husité město nikdy nedobyli. V té době Panna Maria získala pověst ochránkyně města. To se potvrdilo i v době Třicetileté války. České Budějovice byly tehdy absolutní výjimkou v této válce, neboť za celých třicet let nepoznaly vojenský vpád. České Budějovice byly považovány za nejbezpečnější město, proto sem byly roku 1631 převezeny korunovační klenoty, aby nebyly z Prahy ukradeny. Tehdy se ještě více upevnila v lidech víra v Pannu Marii, která město ochraňuje. Tím silněji, když se začala tradovat tato legenda. Poté co Švédí dobyli Ústí nad Labem, Litoměřice a Mělník, táhli na České Budějovice. Jednoho večera přitáhl k městu švédský oddíl, a protože městské brány byly otevřeny, chtěli Švédí využít této okolnosti a převlečení se nepozorovaně dostat do města, když v tom se jim v branách zjevila ženská postava oděná v zářivě bílém šatu a bránila jim vstoupit, zkoušeli pak štěstí ještě u jiné brány, ale spatřili tutéž

postavu a zděšení se dali na útěk. Cestou potkali kněze, od kterého žádali vysvětlení. Ten pak s velkou radostí oznámil tento div převorovi kláštera. Když se to dozvěděli občané města, nechali na památku tohoto zázraku u všech bran postavit kamennou sochu Panny Marie Budějovické.

Neobraceli se však na ni lidé jen s prosbami o ochranu města, ale i se svými osobními potřebami. Je zapsáno mnoho věrohodně doložených případů, kdy lidé, kteří Pannu Marii prosili, byli nápadně vyslyšeni. Mnoho nemocných bylo na přímluvu Panny Marie Budějovické uzdraveno. Dcera Antonína Hausera oslepla, zkušeni lékaři po mnohých vyšetřeních konstatovali, že jí již není pomoci. Antonín Hauser se však nevzdal a nechal sloužit před oltářem Panny Marie mši svatou. S důvěrou prosil Pannu Marii za svou dceru. Ještě téhož dne se našel lék, jímž byla jeho dcera úplně uzdravena.

Don Baltazar Hrabě Marradas z vděčnosti za mnohé obdržené milosti nechal kapli sv. Markéty při severní stěně kostela v roce 1633 přestavit a zasvětit ji Budějovické Madoně. Slavnostně byl do ní přenesen obraz Panny Marie klasové. Od té doby se obraz nacházel v této kapli. Po sto letech byl pak přenesen do presbytáře nad svatostánek. Tisíce lidí v nejrůznějších potřebách a ne nadarmo prosili a prosí. Panno Maria Budějovická, oroduj za nás.³⁶

7.3 Zakončení prohlídky

Ke konci prohlídky je vhodné, aby průvodce nabídl turistům možnost položení případných otázek, na které odpoví. Poděkoval za pozornost, kterou turisté věnovali prohlídce, s nadějí, že snad pro příště nebudou někteří vstupovat do kostelů jako do muzeí, ale budou schopni vidět jejich duchovní stránku. Na místě je, aby průvodce popřál turistům další příjemné zážitky na jejich cestě a doporučil jim návštěvu známých kostelů či poutních míst v okolí Českých Budějovic.

³⁶ Srov. ZÍKA, J., *Panna Maria Budějovická* : nástin dějin a popis starobylého chrámu a milostného obrazu. České Budějovice: Kolej redemptoristů, vlastním nákladem, 1932, s. 77-100.

8. Závěr

Náboženský a poutní cestovní ruch není v České republice neznámý jev. Podle mého názoru je však stále ještě málo doceněn a není mu věnována náležitá pozornost. V Čechách, na Moravě i ve Slezsku nám naši předkové zachovali skvosty sakrálních památek, které v současné době mohou oslovit návštěvníky. Naše kostely však často zůstávají mimo bohoslužby zavřeny. Lidé tak nemají možnost vstoupit a ve ztišení navázat kontakt s Bohem a rovněž vše to, co bylo zhotoveno k oslavě Boha, zůstává skryté za dveřmi kostela.

Pastorace turistů je pro církve důležitou skutečností a má se odehrávat v duchu evangelizace. Pořádají se Světové kongresy o pastorační péči o turisty, Svätý stolec každoročně vydává ke Světovému dni cestovního ruchu aktuální poselství. Svůj postoj církve vyjadřuje v církevních dokumentech. Uvádím zde citaci z vatikánské směrnice, která zřetelně ukazuje na misijní požadavek v odvětví náboženského cestovního ruchu: *„Ať jsou křesťané součástí hostitelského společenství nebo jsou sami turisté, jsou povoláni, aby vydávali v turistice svědectví své víře a znovuobjevovali příležitost k misijnímu povolání, které je základem jejich práv a povinností, jako křesťanů. Zejména na místech, kde je mnoho turistů si křesťanské společenství musí být vědomé toho, že je ze své podstaty misijní. A evangelium hlásat s odvahou, štědrostí a úctou a nabízet cesty k naději, i přesto, že pobyt turistů je relativně krátký a jejich pozornost je podmíněna různými okolnostmi.“*³⁷

Misijní požadavek mají diecéze a farnosti vnímat jako výzvu a úkol vyjadřovat jej konkrétní činností. Tento úkol se u nás částečně plní skrze projekt Noc kostelů a ještě více se naplňuje v projektu Otevřené brány, který je však realizován pouze ve Zlínském kraji, proto je žádoucí jeho rozšíření nebo vytvoření něčeho podobného i v ostatních částech České republiky.

Na základě osobních zkušeností s projektem Otevřené brány jsem v této pokusila práci nastítnit požadavky církve a reálné možnosti realizace duchovní péče o turisty v klášterním kostele Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích. Mám za to, že

³⁷ Srov. *Guidelines for the Pastoral Care of Tourism*, čl. 20.

realizace tohoto návrhu by přispěla ke zlepšení situace duchovní péče o turisty ze strany farnosti - děkanství u kostela sv. Mikuláše. Až případná praxe je schopna přinést další poznatky a konkrétní zkušenosti, podle kterých je pak možné návrh upravovat, měnit nebo rozšířit i na další kostely.

9. Seznam použitých zdrojů:

Bible a církevní dokumenty:

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha: Česká biblická společnost, 2006. ISBN 80-858-1042-5.

Gaudium et spes In Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995, ISBN 80-711-3089-3.

PONTIFICAL COUNCIL FOR THE PASTORAL CARE OF MIGRANTS AND ITINERANT PEOPLES: *Guidelines for the Pastoral Care of Tourism* [online]. Vatican City: 2001 [cit. 2013-04-02]. Dostupné na: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/migrants/documents/rc_pc_migrants_doc_20010711_pastorale-turismo_en.html

Knižní publikace:

DIBELKOVÁ, I. *Poutní místa v Čechách*. Praha: Olympia, 2004, 205 s. ISBN 80-703-3844-X.

GALVASOVÁ, I. a kol., *Průmysl cestovního ruchu*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2008, 262 s. ISBN 8087147065.

GRAUBNER, J. Úvodní slovo. In ODEHNAL, F. *Poutní místa Moravy a Slezska*. Praha: Debora, 1995. 144s. ISBN 80-859-2308-4.

GRAUBNER, J. Úvodní slovo. In POJSL, M. a kol., *Otevřené brány, Zpřístupnění významných sakrálních památek ve Zlínském kraji, Zlínský kraj*, 2010. ISBN neuvedeno.

HESKOVÁ, M. a kol. *Cestovní ruch: pro vyšší odborné školy a vysoké školy*. 2., upr. vyd. Praha: Fortuna, 2011, 216 s. ISBN 978-80-7373-107-6.

MALÁ, V. a kol. *Základy cestovního ruchu*. Praha: VŠE, 2002, 97 s. ISBN 80-245-0439-1.

Mariánská poutní místa: atlas : Česká republika 1:500 000. Praha: Topograf, 2007, 92 s. ISBN 978-80-86999-01-2.

OHLER, N. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*. Praha: Vyšehrad, 2002, 229 s. ISBN 80-702-1510-0.

PAVELEC, P. *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*. České Budějovice: Petr Pavelec, 2008, 32 s. ISBN neuvedeno.

PÁSKOVÁ, M., ZELENKA, J. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2002, 448 s. ISBN 80-7041-355-7.

POCK, R. Touristenseelsorge und geistliche Kunstführung an der Frauenkirche in Nürnberg, in SCHLEMMER, K. (Hrsg.), *Auf der Suche nach dem Menschen von heute*. St. Ottilien: EOS Verlag, 1999.

SCHAUBER, V., SCHINDLER, H. *Rok se svatými*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997, 702 s. ISBN 80-719-2304-4.

SCHEJBAL, C. *Typologie cestovního ruchu*. Přerov: Vysoká škola logistiky, 2008, 97 s. ISBN 978-808-7179-031.

VYSTOUPIL, J. a kol. : *Atlas cestovního ruchu České republiky*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR , 2006, 157 s. ISBN 8023972561.

ZÍKA, J., *Panna Maria Budějovická : nástin dějin a popis starobylého chrámu a milostného obrazu*. České Budějovice: Kolej redemptoristů, vlastním nákladem, 1932, 110 s. ISBN neuvedeno.

Internetové zdroje:

ACZ Vzdělávací centrum [online]. 2007 [cit. 2013-04-03]. Dostupné z: <http://www.aczprace.cz/>

BEŠČECOVÁ, K. *Pastorace turistů je nový úkol pro církev*. [online]. 2004, č. 31 [cit. 2013-04-02]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/clanky/pastorace-turistu-je-novy-ukol-pro-cirkev.html>

JIRGL, J. *Vývojové trendy cestovního ruchu v zemích EU* [online]. 2008 [cit. 2013-04-02]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce Martin Šauer. S. 6-7. Dostupné z: <http://theses.cz/id/iy5web/>

JURČÁK, M. *Význam sportovních akcí pro cestovní ruch* [online]. 2010 [cit. 2013-04-03]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. Vedoucí práce Josef Kunc. S. 24. Dostupné z: <http://theses.cz/id/ibqr38/>

MAZOCHOVÁ, V. *Olomoucká teologická fakulta pomáhá otevírat brány kostelů*, Univerzita Palackého v Olomouci, [online]. 2012 [cit. 2013-04-02]. Dostupné z: <http://www.upol.cz/aktualita/clanek/olomoucka-teologicka-fakulta-pomaha-otevirat-brany-kostelu/>

Noc kostelů [online]. [cit. 2013-04-02]. Dostupné na: <http://www.nockostelu.cz/index.php?pg=>

WALTER, V. *Historická a současná drobná sakrální architektura na území města Brna: Kapličky, kříže a boží muka*. [online]. [cit. 2012-04-12]. Dostupné z: <http://www.vilemwalter.cz/dsa>

Elektronické zdroje:

ZIMMERMANOVÁ, M., *Chrám, II. stupeň*. In CD-ROM Vstupy do škol, Katechetické centrum, Biskupství Hradec Králové, 2008.

Nepublikované prameny:

MACURA, P. *Projekt Otevřené brány: zpřístupnění významných sakrálních památek ve Zlínském kraji v roce 2011*. odbor kultury a památkové péče. 2011, nepublikováno.

Výklad doc. PaedDr. Radko Chodura, CSc. při prohlídce kostela Obětování Panny Marie.

Výklad kustoda Ing. Jiřího Míchala při prohlídce kostela Obětování Panny Marie.

10. Seznam zkratek

L Lukáš

Mt Matouš

Sv. Svatý, svatá

UNWTO United Nations World Tourism Organization

WRTA The World Religious Travel Association

Žd Židům

11. Seznam příloh:

Příloha I. „Jak si prohlížet kostel?“ , str.1, pravá část

Příloha II. „Jak si prohlížet kostel?“ , str.1, levá část

Příloha III. „Jak si prohlížet kostel?“ , str.2, pravá část

Příloha IV. „Jak si prohlížet kostel?“ , str.2, levá část

Příloha V. Kostel Obětování Panny Marie, interiér, pohled ze zadní části kostela s výhledem na pilíře se svatými

Příloha VI. Kostel Obětování Panny Marie, nástěnné malby na mezilodních pilířích, shora zleva: sv. Apolena, sv. Kateřina, Děťství Kristovo, sv. Jiljí a sv. Biskup, sv. Anežka Římská, sv. Barbora.

Příloha VII. Kostel Obětování Panny Marie, interiér, hlavní loď od východu s kazatelnou

Příloha VIII. Kostel Obětování Panny Marie, nástěnná malba sv. Kryštofa

Příloha IX. Kostel Obětování Panny Marie, obraz Panny Marie Budějovické, nad svatostánkem

12. Přílohy:

Chercher la croix...

ON OBSERVE SOUVENT une croix au sommet du clocher et on la trouve aussi à l'intérieur de l'église, bien en vue. La croix est en effet le symbole des chrétiens, comme l'étoile l'est au judaïsme ou le croissant à l'islam. Voici 2000 ans, au temps des Romains, la croix était un instrument de supplice utilisé pour exécuter les condamnés à mort. Par la mort de Jésus sur la croix, elle est devenue le signe de l'amour fou de Dieu pour chacun et chacune, le signe du passage de Jésus vers la vie.

Fixé à l'entrée de l'église, le bénitier est un petit récipient conçu pour recevoir ou transporter de l'eau bénite, rappel du baptême chrétien. Le signe de croix tracé en entrant dans une

Une église est à la fois la demeure de Dieu et la maison de tous les hommes et femmes d'hier et d'aujourd'hui.

église, la bénédiction des alliances lors d'un mariage ou de la dépouille mortelle lors d'un enterrement: autant de rites pour rappeler au fidèle son état de baptisé.

Le chœur, lieu de la célébration

QUAND ON ENTRE dans une église, le regard est toujours attiré au loin par le chœur, lieu de la célébration. C'est la partie la plus importante de l'édifice. Il est fréquent qu'il soit surélevé pour faciliter la vision par tous. La nef est la partie de l'église comprise entre le portail (l'entrée, parfois très richement décorée) et le

chœur. Soutenue ou non par des piliers, la voûte évoque le ciel par sa hauteur. Elle peut parfois être remplacée par une ou plusieurs coupoles. Dans le chœur, on trouve toujours un ambon, lieu destiné à la proclamation de la Parole de Dieu. Ce peut être un simple pupitre fixe ou au contraire un imposant ouvrage en pierre ou en bois. Autrefois, pour des raisons acoustiques, on construisait des chaires appuyées sur un pilier à mi-nef et auxquelles on accédait par un petit escalier. Le prêtre y prononçait son homélie (sermon).

Au centre de chaque église, un autel... Ce mot vient du latin *altare* qui veut dire « élevé ». Il est le point de rencontre entre la terre et le ciel, le lieu où le prêtre prononce la prière eucharistique, qui est le cœur de la messe. Les premiers chrétiens la disaient sur les tombes de ceux qui avaient versé leur sang pour témoigner jusqu'au bout de leur foi au Christ. Pour cette raison, il est maintenant d'usage de sceller une relique d'un saint ou d'un martyr dans une pierre déposée elle-même dans une petite cavité à l'intérieur de l'autel. Une église n'est pas un simple lieu de rassemblement humain, ni un temple dressé à un Dieu inconnu. Elle est la demeure d'un Dieu vivant et bien réel. À chacun de s'interroger pour se lancer, par-delà les signes et les symboles, à la découverte du christianisme. ●

Qu'est-ce qu'un baptistère ?

● C'est une vasque ou une cuve de pierre, placée sur un socle. Autrefois, elle était destinée à conserver toute l'année l'eau spécialement bénite pendant la nuit de Pâques. Les premiers chrétiens étaient baptisés en s'immergeant dans l'eau, complètement nus.

Pourquoi une petite lampe rouge ?

● Elle indique le « tabernacle », mot qui vient du latin *tabernaculum*, ce qui veut dire « tente ». Le tabernacle est un petit coffret scellé dans un mur ou une petite armoire posée ou faisant corps avec l'autel. On y conserve les hosties consacrées. Lorsque l'on passe devant le tabernacle, il est d'usage de s'incliner ou de s'arrêter quelques courts instants: c'est un signe de dévotion et de vénération envers le Christ présent.

Les églises ne sont pas des musées...

● La plupart des églises bénéficient de nombreuses décorations artistiques (fresques, vitraux, etc.). Elles représentent des épisodes de la vie de Jésus. On y trouve aussi des statues de la Vierge ou de saints. On aime à les regarder parce que ce sont de belles œuvres, mais aussi parce qu'elles nous rappellent tous ceux qui font partie de la grande famille de Dieu.

La demeure de Dieu et une maison pour tous.

● Bâtiments lumineux de pierres et de verres, les églises sont la maison de Dieu. Elles invitent à le rencontrer, prier, célébrer les moments heureux et tristes de la vie. Elles sont aussi des lieux où chacun peut se recueillir, dire à Dieu dans le silence ses peines, ses joies et ses pensées secrètes, réfléchir sur son passé et son avenir.

QUESTIONS

Příloha I. „Jak si prohlížet kostel?“ , str. 1, pravá část

Baptistère de l'église abbatiale de Pontigny. Yonne.

Tours, flèches et cloches

LA PLUPART DES ÉGLISES SONT « ORIENTÉES » c'est-à-dire tournées vers l'Est, vers l'Orient. Parce que le soleil levant est un symbole du Christ ressuscité. Devant l'église existe souvent un parvis, espace extérieur sur lequel on célèbre de temps en temps (bénédiction des rameaux, feu nouveau de la nuit de Pâques). Il était beaucoup plus utilisé les siècles précédents.

Souvent, un ou plusieurs clochers, tours ou flèches s'élèvent pour abriter des cloches : leurs sons peuvent ainsi porter au loin. Cet usage remonte au XIe siècle seulement. Ainsi, les cloches peuvent rythmer la vie quotidienne, sonnent le matin, le milieu du jour et le soir (l'angélus), indiquant l'heure, prévenant d'un décès (glas), d'un événement heureux, baptême, mariage, ordination (volée) et, autrefois, d'une épidémie ou d'un péril (tocsin)...

Příloha II. „Jak si prohlížet kostel?“ , str.1, levá část

Comment visiter une église ?

En France, il existe plus d'églises que de communes. Romanes ou gothiques, baroques ou modernes, elles revêtent tous les styles architecturaux.

Simple maison familiale au début, les lieux de culte ont ensuite été des bâtiments bien visibles par tous et dont les styles ont considérablement évolué. Rien de commun entre une petite église de village et une imposante basilique sur un lieu de pèlerinage. Mais l'une comme l'autre sont des lieux ouverts – n'importe qui peut entrer dans une église – où des chrétiens se rassemblent régulièrement pour prier et célébrer la messe... ●

www.fichescroire.com

Bienvenue

VOUS VENEZ D'ENTRER DANS CETTE ÉGLISE, peut-être pour la première fois... Comme touriste ou à l'occasion d'une fête familiale (un baptême ou un mariage) ou de tristes circonstances (funérailles). Ou bien parce que vous allez de temps en temps à la messe : pour Noël, les Rameaux ou la Toussaint. Ou tout simplement parce que vous avez entendu de la musique et des chants. Par simple curiosité, vous avez poussé la porte. Et vous voilà dans cet espace architectural religieux à la fois riche et étrange. Les premiers chrétiens avaient l'habitude de se réunir une fois par semaine pour prier et célébrer l'eucharistie (la messe).

Příloha III. „Jak si prohlížet kostel?“ , str.2, pravá část

À quel moment visiter une Église ?

- Une réponse de Mgr Jacques Perrier, évêque de Tarbes et Lourdes

La réponse me paraît simple: le fidèle viendra à l'heure des offices et celui qui s'intéresse à l'art préférera un moment où il ne risque pas de gêner. L'un et l'autre auraient pourtant intérêt à échanger leur expérience. Les fidèles connaissent-ils si bien les

églises de leur voisinage, la cathédrale de leur ville? En revanche, qui n'a pas entendu une église résonner des chants des fidèles ou plongée dans le silence de l'adoration ne comprendra jamais ce qu'ont voulu ses constructeurs.

Pour en savoir plus

- Visiter une Église

Un livre d'initiation à la visite d'une église: son architecture, les objets du culte, l'art religieux d'une église et sa symbolique. Un index et une bibliographie terminent l'ouvrage. Illustrations et photos en couleurs.
Mgr Jacques Perrier, éditions Bayard, 2003, 216 pages, 16,90 €.

- CASA

Est une association de guides bénévoles qui accueillent tout l'été les visiteurs dans différents sites artistiques et religieux de France. Son objectif est de proposer des « visites différentes », d'instaurer un dialogue avec le visiteur, de partager avec lui la richesse et la beauté des édifices et d'offrir la possibilité de découvrir la dimension spirituelle des sites.
Tél. : 01 46 51 39 30
www.guidecasa.com

- <http://cybercure.cef.fr>

Visiter une église et comprendre l'art chrétien. De nombreux renseignements sur les différents styles de construction et plusieurs vidéo-visites en ligne.

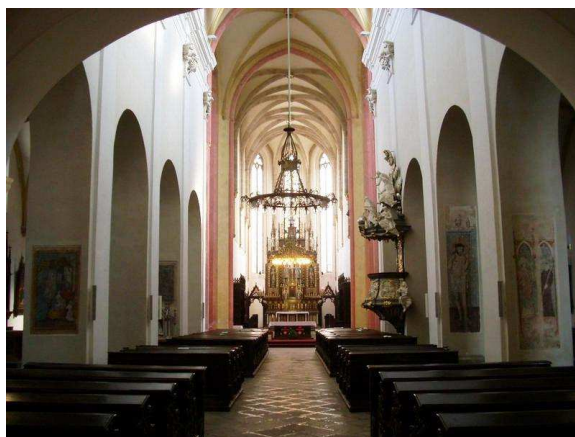
Offert par

KFIC28

www.croire.com

Realisation Bayard Service Édition Méditerranée, 1090 Av.en-Provence, crédits photos BSE/CBRC, JF Impression 34000 Montpellier

Příloha IV. „Jak si prohlížet kostel?“ , str.2, levá část

Příloha V. Kostel Obětování Panny Marie, interiér, pohled ze zadní části kostela s výhledem na pilíře se svatými

Zdroj:

<http://www.proglas.cz/fotogalerie/fotogalerie.html?galleryID=237#prettyPhoto>

Příloha VI. Kostel Obětování Panny Marie, nástěnné malby na mezilodních pilířích, shora zleva: sv. Apolena, sv. Kateřina, Dětství Kristovo, sv. Jiljí a sv. Biskup, sv. Anežka Římská, sv. Barbora.

Zdroj: PAVELEC, P. *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*.
České Budějovice: Petr Pavelec, 2008, s. 20.

Příloha VII. Kostel Obětování Panny Marie, interiér, hlavní loď od východu s kazatelnou

Zdroj: <http://www.proglas.cz/fotogalerie/fotogalerie.html?galleryID=237>

Příloha VIII. Kostel Obětování Panny Marie, nástěnná malba sv. Kryštofa

Zdroj: PAVELEC, P. *Dominikánský klášter v Českých Budějovicích*.
České Budějovice: Petr Pavelec, 2008, s. 15.

Příloha IX. Kostel Obětování Panny Marie, obraz Panny Marie Budějovické, nad svatostánkem

Zdroj: DUDÍK, J., 2011, Dostupné na:
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Panna_Maria_Budějovická.png

Abstrakt

NĚMCOVÁ, M. *Kostelní průvodcovské služby v rámci duchovní péče o turisty - na příkladu kostela Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích. České Budějovice 2013. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Mgr. Ing. Zdeněk Demel, Th.D.*

Klíčová slova:

cestovní ruch, náboženský cestovní ruch, poutní cestovní ruch, duchovní péče o turisty, pastorační služby turistů, kostelní průvodcovské služby, průvodcovství v kostele Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích, vzdělávání průvodců, Otevřené brány

Práce se zabývá náboženským a poutním cestovním ruchem, zvláště kostelními průvodcovskými službami a jejich zaměřením na duchovní péči o turisty. Poskytuje informace o postoji církve k duchovní péči o turisty navštěvující kostely. Práce vychází také z osobních zkušeností autorky z projektu Otevřené brány. V tomto duchu se zaměřuje na návrh realizace určitého způsobu duchovní péče o turisty v kostele Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích. Návrh nezapomíná ani na důležitost náležitých přípravy průvodců.

Abstrakt v anglickém jazyce

Church guide services within the spiritual care of the tourists - the example of the church of the Virgin Mary in České Budějovice

Key words:

tourism, religious tourism, the tourism of pilgrimage, spiritual care for tourists, the pastorate of tourists, guiding services for church, guiding services in the Virgin Mary Church in České Budějovice, education for guides, Open gates.

This thesis deals with the religious tourism and with the tourism of pilgrimage, especially with the church guide services and their concentration on spiritual care for

tourists. It provides the information about the attitudes of church to the spiritual care of tourists who are the visitors of churches. The thesis is also based on personal experience of the author which she gained during the project Otevřené brány/Open gates. In this spirit, the thesis concentrates on the proposal of the realization of a particular way of the spiritual care of tourists in the church of the Virgin Mary in České Budějovice. In the plan there is also emphasized the importance of the appropriate preparation of guides.